

УДК 633.521

*О. Я. Домінська,
здобувач, Львівський національний аграрний університет*

СТАН ТА ПРОБЛЕМИ ДІЯЛЬНОСТІ ЛЬОНОПЕРЕРОБНИХ ПІДПРИЄМСТВ (НА ПРИКЛАДІ ВАТ "ЛЬОНОКОМБІНАТ "СТАРОСАМБІРСЬКИЙ")

*O. Dominska,
Researcher Lviv National Agrarian University*

STATUS AND PROBLEMS OF ENTERPRISES LONOPEREROBNYS
(FOR EXEMPLE OF JSC "FLAX- INTEGRATED WORKS "STARYSAMBYRSKY")

У статті зроблений аналіз сучасного стану та проблем діяльності ВАТ "Льнокомбінат "Старосамбірський". Зроблено аналіз прибутковості (збитковості), дебіторської та кредиторської заборгованості на підприємстві. Зазначені основні проблеми льновиробництва на ВАТ "Льнокомбінат "Старосамбірський". Наведені напрями вдосконалення діяльності підприємства та галузі льноарства.

The article analyzes of the current state and problems of JSC "Flax- integrated works "Starysambyrsky". The analysis of profitability (loss), accounts receivable and accounts payable of the enterprise. The main problem flax at JSC "Flax- integrated works "Starysambyrsky". These directions of improvement of business and industry flax.

Ключові слова: льон, льнокомбінат, льновиробництво, аналіз, прибутковість, дебіторська та кредиторська заборгованість.

Key words: flax, flax plant, flax production, analysis, profitability, receivables and payables.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

У Львівській області сільське господарство є пріоритетною галуззю економіки, яка забезпечує продуктами життєдіяльності потреби області, а підвищення ефективності аграрного виробництва — поліпшення матеріального добробуту населення та здійснення соціальних перетворень на селі [1, с. 11]. Старосамбірський район Львівської обл. є одним з провідних районів Львівської обл. по виробництву льону-довгунцю. ВАТ "Льнокомбінат "Старосамбірський" на сьогоднішній день єдиний льнозавод у Львівській області.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Організаційно-економічні питання функціонування і підвищення ефективності льонарської галузі розглядаються в наукових працях О.В. Гури, І.П. Карпця, Є.О. Маслюкова, А.В. Назарової, А.Ф. Скорченка, М.К. Циганка, О.М. Шпичака та інших.

Однак питання подальшого розвитку льонарської галузі як цілісної організаційно-економічної системи, обґрунтування і практичного застосування механізму організаційно-економічного поєднання інтересів підпри-

ємств суміжних галузей для відродження льонарства потребують поглиблених наукових досліджень.

ПОСТАНОВКА ЗАВДАННЯ

Завдання дослідження — оцінка сучасного стану та проблем діяльності ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський", а також обґрунтування можливих напрямів поліпшення діяльності підприємства та льонарської галузі.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Природно-кліматичні умови Львівської області характеризуються помірним не спекотним літом із достатньою кількістю опадів. Її рівнинні райони з дерново-підзолистими, дерново-карбонатними та суглинистими ґрунтами є оптимальними для вирощування льону. Сьогодні льонарство Львівщини переживає занепад, який характеризується, в першу чергу, спадом обсягів виробництва, втратою позицій на вітчизняному ринку льоноволокна, застарілістю матеріально-технічної бази, повною відсутністю зв'язків між науковими установами та товаровиробниками, а також між іншими суб'єктами господарювання галузі.

З кожним роком обсяги виробництва волокна та насіння льону-довгунцю в Україні та в усіх районах Львівської обл. у 2005—2010 рр. стрімко знижуються. На теренах Львівської області льон-довгунець вирощується переважно у Старосамбірському (84,6%), Пустомитівському (7,7%) та Яворівському (7,7%) районах.

Льон-довгунець є стратегічною і традиційною культурою Старосамбірщини, яка характеризується специфічними ґрунтово-кліматичними умовами. Льонарство в недалекому минулому, займаючи не більше 10% посівних площ, забезпечувало більше половини усіх грошових надходжень від рослинництва, що сприяло соціально-економічному розвитку господарств Старосамбірщини. Донедавна у господарствах велася цілеспрямована робота по насінництву, підготовкою та реалізацією насіння займалася льононасінницька станція. До 1991 року здійснювалось державне відшкодування сільгоспідприємствам до 40% виробничих витрат. Крім того, існувала досить ефективна система доплат у розмірі від 30% до вартості льону-довгунцю за реалізацію її у відповідні календарні строки, що стимулювало зростання якості сировини. Як наслідок, рентабельність виробництва льону у той період складала 140—150%, трести — 130—140% [4, с. 54].

У районі льон-довгунець сільгоспідприємства воліють виводити з сівозміни як трудомісткий та нерентабельний. ВАТ "Старосамбірський льонозавод", розмістив у 2011 р. насіння льону на 40 гектарах, тобто підприємство саме себе частково забезпечило сировиною.

ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" є одним із передових підприємств в Україні у сфері переробки льону та виробництві вторинної лляної продукції і має більш як 20-літній стаж роботи в цій галузі.

На сьогодні Старосамбірський льонозавод залишився єдиним діючим підприємством, яке займається переробкою льону-довгунцю у Львівській області. Проблема зі збуту продукції у кризові роки підприємство вирішувало завдяки вдалим контрактам із словацькими текстильними підприємствами. При цьому неподалік, у м. Самбір, яке на той час було центром основної сировинної бази льонарства в області, велось будівництво ткацької фабрики, яке до початку 1995 року було готове на 80%. На жаль, через втрату пріоритетності та системну економічну кризу у державі, фінансування будівництва на державному рівні припинилося, а місцева влада не лише не змогла допомогти льонарству, але й відкрито заважала у будь-яких намаганнях виправити ситуацію.

Підприємство реорганізоване у Відкрите акціонерне товариство в процесі приватизації в 1995 році. За успіхи в комерційній діяльності ВАТ льонокомбінат "Старосамбірський" було нагороджено дипломом та срібною медаллю журналу якості і комерції "ACTUALIDAD" м. Мадрид.

Товариство застосовує інтенсивну технологію вирощування льону-довгунця, що полягає у неухильному виконанні технологічних операцій на базі найновіших наукових досягнень, комплексної механізації усіх процесів обробки і збирання. Це, насамперед, розміщення посівів льону переважно після зернових культур, ретельна підготовка ґрунту, застосування мінеральних добрив у нормах, збалансованих за поживними речовинами, сівба в оптимальний термін із використання високоякісного насіння, система захисту рослин від шкідників, хвороб і бур'янів.

На сьогоднішній день ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" пропонує своїм споживачам такі види продукції власного виробництва:

— продукція первинної переробки льону: льоноволокно довге чесане в стрічці (№ 14,3—19,8); очіс лляний (№ 6—10);

Таблиця 1. Аналіз діяльності ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" за 2005—2010 рр.

Показники	Роки						Середній показник 2005—2010 років
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	
Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	1590,8	1539,3	2028,3	1735,0	1415,5	1618,4	1654,6
Прибутковість (збитковість), тис. грн.	-232,3	-203,3	-333,0	-291,0	-192,5	-144,2	-232,6
Кількість штатних працівників, чол.	90	56	50	42	36	34	51
Середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника, грн.	105	225	511	760	800	840	540
Фонд оплати праці, тис. грн.	112,4	149,6	306,7	383	344,4	369,9	277,6
Дебіторська та кредиторська заборгованість, тис. грн.	243,6	51,0	47,0	49,1	25,5	20,4	136,4
	202,7	92,3	29,6	44,8	79,0	89,9	935,2

Джерело: розраховано за даними [6].

— продукція вторинної переробки короткого льоноволокна: пряжа лляна (очіскова, сухого способу прядіння, текс 200—480); шпагати в асортименті (лляні, бавовняні, з кольоровою ниткою): для м'ясних, ковбасних виробів та копчених сирів; для сушіння та ферментації тютюну; для пресування сіна; для упаковки та канцелярських потреб;

— шнури господарські (діаметр 0,5—1 см, розривне навантаження 150—250 кгс);

— тканини технічні в асортименті (лляні та напівлляні): пакувальна тканина; мішковина; брезентова тканина;

— матеріал нетканый (непрошитий ватин з натуральної лляної сировини): для виробництва м'яких меблів, спальних блоків та матраців; льоноволокно котонізоване (використовується в прядінні як замітник бавовни та шерсті): сіре; напіввідбілене; відбілене; вата лляна медична.

Крім цього, на льонокомбінаті функціонує швейний цех із пошиття спецодягу, рукавиць, брезентових накидок для вантажного автотранспорту, а також цех по випуску волокняників, який працює по замовленню меблевих комбінатів. З кожним роком на льонокомбінаті намагаються збільшувати обсяги виробництва та реалізації вищеописаної продукції.

На ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" впроваджено ряд цехів по вторинній переробці льоноволокна: цех по випуску чесаної стрічки довгого волокна; цех по випуску пряжі; цех по випуску шпагатів та господарських шнурів; цех котонізації льоноволокна; ткацький цех; цех по випуску нетканих матеріалів. Крім цього, власними силами провідних спе-

ціалістів льонокомбінату було знайдено спеціальні технології виробництва таких видів продукції, з льону як котонізованого волокна (котонін) і лляна медична вата, що відрізняється від бавовняної підвищеною гігроскопічністю та антисептичною дією, і новинками на ринку України в даній галузі. У табл. 1 наведено динаміка економічних показників діяльності ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" за 2005—2010 роки.

З вищенаведених даних слід відмітити, що середній показник 2005—2010 років складає 1654,6 тис. грн. Найбільший показник реалізації продукції — 2028,3

тис. грн. був у 2007 р., найменший — 1415,5 тис. грн. у 2009 р.

За 2005—2010 рр. підприємство працює збитково. Середній показник збитковості за 2005—2010 роки на рівні мінус 232,6 тис. грн.

Аналіз чисельності штатних працівників свідчить про швидке їх зменшення. Так, якщо у 2005 р. на ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" працювало 90 чол., то у 2010 р. — 34 чол., тобто зменшилася майже у 3 рази. За останні роки середньомісячна заробітна плата одного штатного працівника збільшилася з 105 грн. у 2005 р. до 840 грн. у 2010 р. Низький рівень оплати праці зумовлений сезонністю робіт та неповною зайнятістю працівників. Слід зазначити, що у 2010 р. у Львівській обл. середньомісячна заробітна плата працівників сільського господарства складає 1517 грн. Це свідчить про необхідність залучення коштів для придбання нових основних фондів, замалу кількість спеціалістів та низьку заробітну плату на ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський".

За аналізований період ВАТ "Льонокомбінат Старосамбірський" зменшив дебіторську заборгованість у 2010 р. більше ніж у 10 разів у порівнянні з 2005 р., при цьому кредиторська заборгованість зменшилася у 2,5 рази. Підприємство найбільше заборгувало поставальникам паливно-мастильних матеріалів та сировини.

Проведений аналіз діяльності ВАТ "Льонокомбінат Старосамбірський" свідчить про його незадовільні фінансовий стан. У 2010 році через брак льоносировини потужності ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" використовувалися лише на 10%. Недостатність льонтрести (як сировини для товариства), що поста-

чається с/г підприємствами, обумовлює роботу підприємства не на повну потужність. Подорожчання сировини, відсутність постійних замовників, податковий тиск, нестійка політична ситуація в державі — це може призвести підприємство до банкрутства.

Сьогодні вітчизняне льонарство переживає гостру кризу: скоротилися площі посіву льону-довгунця, зменшилося валове виробництво льонопродукції, знизилась економічна ефективність галузі. Врожайність волокна у Старосамбірському районі впала до 1—2 ц/га. Виробництво насіння льону скоротилося до рівня нижче внутрішніх потреб області. З високорентабельної галузі льонарства перетворилась на збиткову, що призвело до втрати зацікавленості сільгоспвиробників у вирощуванні льону. Як наслідок, посівна площа льону-довгунцю в сільгоспдприємствах скоротилася у 2012 р до 10 га. Крім того, держінспекція з карантину рослин області діагностувала під час сезонної перевірки культури у Старосамбірському районі хворобу грибового походження, котра називається "пасмо льону". Грибок виявлено на двох гектарах угідь. Це небезпечне захворювання підлягає карантинному режиму. Тобто зерна льону не можна використовувати для розмноження, їх віддадуть на технічну обробку. Так само й одержати волокно з такого льону неможливо, адже воно буде неякісним і ламким. У зараженої грибом рослини стебло засихає, дерев'яніє. А джерелом зараження посівів може бути хворе насіння. Пасмо льону також переноситься з вітром, дощем та комахами [3].

Низька забезпеченість району власними та бюджетними надходженнями та їх залежність від дотацій із державного бюджету обмежує маневреність місцевих бюджетів у забезпеченні економічного і соціального розвитку та не дає можливості сформувавши достатні бюджети розвитку. Інфляційні процеси, порушення міжгалузевого еквівалентного обміну, незадовільна матеріально-технічна база виробництва луб'яних культур ще не дозволяють більшості льонарських підприємств повністю адаптуватись до жорстких вимог ринкової економіки, що свідчить про потребу в кардинальних змінах. До цього ж, з боку держави зроблено поки що замало, щоб призупинились деструктивні процеси в льонарстві, аби наявні позитивні тенденції в галузі набули більш стабільного розвитку [5, с. 148]. Потребують активізації процеси інформаційного забезпечення інвестиційної та зовнішньоекономічної діяльності, з метою залучення більш широко-

го кола інвесторів та подальшого формування їх привабливого інвестиційного іміджу. Необхідне залучення підприємств Старосамбірського району та Львівської області до участі у міжнародних виставково-ярмаркових заходах, сприяння запровадженню міжнародних стандартів якості підприємствами-експортерами.

Важливим чинником у покращенні ситуації в галузі є залучення коштів інвесторів у первинну переробку сировини. Сприяє розвитку і наявність ринкової та транспортної інфраструктури та наближеність Старосамбірського району до кордону з ЄС. В аграрному секторі Львівщини вже працює декілька підприємств з іноземними інвестиціями, які займаються зерновиробництвом, ріпаківництвом, картоплярством, а окремі з них у 2009 році сіяли льон-довгунець [2, с. 139]. Проте, говорячи про залучення іноземних інвесторів, особливий акцент треба зробити на роздрібності землевласників Львівської області та високій конкуренції щодо землекористування. Тісна співпраця інвесторів із товаровиробниками дасть можливість відродити галузь льонарства у Старосамбірському районі, що забезпечить працевлаштування селян на виробництві, покращить фінансово-економічний стан підприємств, дасть можливість отримувати стабільну заробітну плату та відродити соціальну сферу села. Відродження льонарства має здійснитись за рахунок впровадження ресурсозберігаючих технологій вирощування, збирання і переробки льону-довгунця, які включають використання для сівби насіння високопродуктивних сортів, які найпридатніші для умов регіону, диференційований обробіток ґрунту, локальний спосіб внесення міндобрив, інтегрованої системи захисту рослин від шкідників і хвороб, рулонної технології збирання трести і роздільної технології збирання насіння, реалізації врожаю за схемою поле-завод. Один із напрямів підвищення економічної ефективності льонарського господарства — впровадження комплексної механізації і автоматизації льонівиробництва в усіх господарствах і переведення їх на індустріальну основу [7, с. 84]. Вирішення цієї проблеми сприяє насамперед підвищенню продуктивності праці в льонарському виробництві, що є основним якісним фактором його економічного і соціального розвитку. Матеріальною основою підвищення економічної ефективності льонарського виробництва, зокрема зростання

продуктивності праці, є впровадження досягнень науково-технічного прогресу, яке включає вдосконалення, раціональне поєднання і взаємодію всіх елементів праці — знарядь і предметів праці та робочої сили. З підвищенням технічної озброєності і рівня механізації виробничих процесів, з поліпшенням організації виробництва витрати живої праці на одиницю земельної площі скорочуються.

ВИСНОВКИ

Отже, ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" — на сьогоднішній день єдиний льонозавод у Львівській області. ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" — спеціалізоване підприємство Львівської області, яке займається вирощуванням льону-довгунця, його переробкою, виробництвом і збутом льоноволокна, тобто функціонує замкнутий цикл: вирощування льону — зберігання — переробка сировини — реалізація готової продукції. Основним напрямом діяльності товариства є заготівля і переробка льонотрести в коротке та довге волокно за стандартами якості європейських країн. На сьогодні Старосамбірський льонозавод залишився єдиним діючим підприємством, яке займається переробкою льону-довгунця у Львівській області. Внаслідок деструктивних процесів в аграрному секторі на ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" спостерігається згортання льоновиробництва. Через нестачу сировини лінії ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" недовантажені. Зношеність технологічного обладнання становить близько 60%, і тому підприємство потребує вкладення реальних інвестицій.

Оскільки внаслідок занепаду галузі різко знизилась зацікавленість сільськогосподарських підприємств у вирощуванні льону, то ВАТ "Льонокомбінат "Старосамбірський" проблему забезпечення сировиною вирішує шляхом самостійного вирощування даної культури на власних та орендованих землях. Льонозавод має великі потужності й останніми роками не використовує усі свої можливості через брак льоносировини. Відсутність достатньої кількості сировини внаслідок ліквідації та реорганізації великих сільськогосподарських підприємств, зниження мотивації та стимулювання аграріїв, які традиційно займалися вирощуванням льону, внаслідок порушення цінового паритету між галузями льонопереробного комплексу підвищення вартості та погіршення якості сировини, що впливає на темпи зростання собівар-

тості льонопродукції, які значно перевищили темпи зростання цін, що призвело до падіння рентабельності.

З огляду на зазначене, льонарська галузь Старосамбірського району потребує нагально-го розвитку, державної й регіональної підтримки. Для цього необхідна модернізація виробництва, підтримка розвитку підприємництва, розбудова соціальної і виробничої інфраструктури у льонарській галузі. Гарним стимулом щодо розвитку льонарства може стати впровадження дієвого механізму дотування галузі сільськогосподарських підприємств, які займаються вирощуванням льону-довгунця. Така дотація з розрахунку на 1 га посіву, по-перше, зацікавить сільськогосподарських товаровиробників засівати площі льоном, збільшить обсяги виробництва льонотрести та льоноволокна, а по-друге, підвищить ефективність ведення сільського господарства в цілому.

Література:

1. Гаврилюк М.М., Саламатенко В.Н., Чехов А.В., Федорчук М.І. Олійні культури в Україні: навч. посіб. / За ред. Саламатенко В.Н. — 2-ге вид., переробл. і допов. — К.: Основа, 2008. — 420 с.
 2. Головня О.М. Значення та перспективи відродження льонарства в підприємствах льонопродуктового підкомплексу // Збірник науковий праць Таврійського державного агротехнічного університету (економічні науки) / За ред. В.А. Рульєва. — Мелітополь: Вид-во Мелітопольська типографія "Люкс", 2010. — № 2 (10). — С. 139—144
 3. Львівські новини [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://lviv.expres.ua/news/2012/10/07/58035>
 4. Муравинець Ю. Аналіз розвитку галузі льонарства в Україні // Сільськогосподарські машини. — 2010. — № 20. — С. 54—58.
 5. Слесар Т.М. Механізми регулювання ринку льону // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес. — 2011. — № 168. Ч. 2. — С. 148—152.
 6. Статистичний щорічник "Сільське господарство Львівської області" за 2010 рік / Головне управління статистики у Львівській області. — Львів, 2011. — 224 с.
 7. Стецюк П.А. Стратегія і тактика управління фінансовими ресурсами сільськогосподарських підприємств: монографія / П.А. Стецюк. — К.: ННЦ ІАЕ, 2009. — 370 с.
- Стаття надійшла до редакції 06.03.2013 р.*